

Сімейна політика в Україні та межі втручання держави в інститут сім'ї: аналіз когнітивного дисонансу у світлі забезпечення європейських стандартів

Family policy in Ukraine and state limits of intervention in the institution of the family: cognitive dissonance analysis in the light of European standards support

Олена Усаченко, Ярослав Мельник (молодший), Ярослав Мельник, Марія Мельник

Ключові слова:

інститут сім'ї, сім'я, права дитини, права ЛГБТ, захист та охорона прав дитини, інтереси дитини, державна безпека, правова безпека, сімейна політика, правова та соціальна культура.

Key words:

institution of the family, family, children's rights, LGBT rights, protection and preservation of the rights of the child, child's interests, national security, legal security, family policy, legal and social culture.

Постановка проблеми. Реалізація управлінських функцій державою у сфері як зовнішньої, так і внутрішньої політики посідає значне місце у впливі на правове регулювання тих чи інших суспільних правовідносин. Правовідносини, які охоплюються інститутом сім'ї, не є винятком, адже їх регулювання, незважаючи переважно на приватноправовий характер, залежить від формування змісту нормативно-правової бази, в тому числі й тієї, яка трансформується внаслідок адаптації сімейного законодавства до вимог європейських стандартів.

Реалізація державою Україна євроінтеграційних вимог, які, по суті, націлені на трансформацію інституту сім'ї, надає можливість вести мову про здійснення державною відповідної сімейної політики в цьому ключі. А тому питання становить виняткову актуальність і потребу в проведенні детальнішого дослідження під кутом зору меж втручання держави в інститут сім'ї й формування сімейної політики загалом. Адже, як видається, не завжди законодавець має можливість відстежити всю палітру проблем і запитів суспільства, які охоплюються інститутом сім'ї, через надтонку матерію звичаєвої (культурної) його будови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як ідея меж у праві чи то реалізація управлінських і політичних функцій держави, взаємозв'язку державного апарату з громадянським суспільством, громадськими організаціями, модернізацією юридичних форм державної діяльності, так і загалом дослідження інституту сім'ї не є новими, адже тією чи іншою мірою були предметом наукового пошуку провідних дослідників-фахівців, серед яких можна відмітити М.О. Стефанчука¹, Л.М. Усаченко², Є.Є. Тонкова³, Г.Л. Купряшина та А.І. Солов'єва⁴, а також деяких інших⁵. Натомість питаннями, які стосуються меж втручання держави в інститут сім'ї як спосіб реалізації її функцій у контексті спроби вироблення «нової» сімейної політики, були певною мірою предметом як фахових, так і нефахових публічних дискусій та обговорень, прогнозу-

¹ Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / М.О. Стефанчук ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2006. – 20 с.

² Усаченко Л.М. Теоретико-методологічні засади розвитку взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями : автореф. ... докт. наук з держ. упр : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л.М. Усаченко. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. – 32 с.

³ Тонков Е.Е. Модернизация юридических форм государственной деятельности : [монография] / Е.Е. Тонков. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 256 с.

⁴ Купряшин Г.Л. Теория и механизмы современного государственного управления : [учебное пособие] / Г.Л. Купряшин, А.И. Соловьев. – М. : Издательство Московского университета, 2013. – 642 с.

⁵ Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри : збірка наукових статей та есе / упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016. – 176 с.; Пономарьов С.Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні : [посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування] / С.Ю. Пономарьов, І.Ю. Федорович. – К. : Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. – 74 с.; тощо.

вань тощо⁶. Однак такі праці не достатньою мірою характеризуються розставленням акцентів на межах права як феномена, так і стану позитивного законодавства сучасної України як держави й напрямів його розвитку і, що особливо предметно, загроз (наслідків), які можуть стосуватися безпеки країни без перебільшення.

Відтак **метою** статті є потреба з'ясування напрямів сімейної політики в Україні й можливих меж втручання держави в інститут сім'ї у світлі європейських стандартів. Визначення цих аспектів надасть можливість віднайти не тільки межі адміністративно-правлінської та політичної діяльності держави, а й забезпечити стабільність охорони прав, свобод та інтересів, що охоплюються інститутом сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Так, досліджуючи питання сімейної політики держави в рамках адаптації сімейного законодавства в контексті врегулювання і впливу на правовідносини в інституті сім'ї, важливо предметно вказати на те, що, відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV (далі – Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV) визначено певні пріоритети, які, безумовно, закладають основний вектор розвитку держави на шляху до євроінтеграції. Зокрема, у розділі V визначено напрями й мету завдань виконання Програми, серед яких до сфери пріоритетних зараховано «охорону здоров'я та життя людей...». У цьому ключі Програма має на меті проведення порівняльно-правового дослідження відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах⁷. Тобто, йдеться передусім про необхідність забезпечити охорону здоров'я людини, її життя. Звісно, здоров'я людини як немайнове (не має майнового вираження), абсолютне (так як ніким не може бути порушене, будь-яким учасником приватноправових і публічно-правових відносин) і невід'ємне благо людини, її життя входять, згідно зі ст. 3 Конституції України, до основоположних завдань-обов'язків держави України, де остання, зобов'язується їх гарантувати в безперешкодній реалізації та забезпечити безпеку громадян загалом⁸.

Показовою в цьому контексті є думка О.Б. Боднара, який серед підстав виокремлення права людини на безпеку виділяє спершу комплекс об'єктивних передумов, пов'язуючи їх із нагальною потребою соціальних груп, держави тощо, а саме: зі збереженням життєво важливих об'єктів чи цінностей; зростаючою вразливістю людей і життєво важливих інтересів у ситуації відсутності такої системи; із наявністю широкого кола надзвичайних небезпек, яким повинен протистояти той чи інший вид безпеки, її політико-правове закріплення; із наявністю відповідної концепції і стратегії⁹. Схожу думку підтримуємо й ми з огляду на певні дослідження¹⁰.

Водночас Концепцією державної сімейної політики від 17.09.1999 № 1063-XIV (далі – Концепція від 17.09.1999 № 1063-XIV) визначаються шляхи розв'язання однієї з найважливіших загальносуспільних проблем України, яка зводиться до «стабільного існування та розвитку сім'ї, поліпшення її життєвого рівня, створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для життєвого визначення, інтелектуального, духовного, фізичного розвитку особистості, починаючи з дитячого віку. ...

⁶ О праве на критическую оценку гомосексуализма и о законных ограничениях навязывания гомосексуализма : доклад от 18.06.2011. / Представительство Русской Православной Церкви в Страсбурге [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <https://stopgender.files.wordpress.com/2011/06/cerkov-protiv-gomosex.pdf>; Войтенко Т.В. Легалізація одностатевих партнерств в Україні / Т.В. Войтенко // Medzinárodná vedecká konferencia "Európska tradícia v medzinárodnom práve: uplatňovanie ľudských práv" Bratislava, Slovenská republika 6–7 máj 2016 r. – С. 108–111; Рим: півмільйонна антигендерна маніфестація: Радіо Ватикану / Gość Niedzielny, 26 червня 2016, неділя // CREDO – загальноукраїнський католицький суспільно-релігійний часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.credo-ua.org/2015/06/137017>; тощо.

⁷ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 18.03.2004 № 1629-IV / Верховна Рада України // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

⁸ Для довідки: Здоров'ям людини є певний стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад, яке в сукупності має властивість у виконанні певних життєвих функцій людини (див.: ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII; Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів : [науково-практичний посібник] / [О.В. Кіряк, Л.А. Кондратева, О.Л. Паскар, Д.М. Шадура, В.М. Завальний, Я.Я. Мельник та ін.]; за загальною редакцією д. ю. н. М.М. Ясинка. – К. : Алерта, 2015. – Ч. 1. – 2015. – 814 с.)

⁹ Боднар О.Б. Поняття та зміст права людини на безпеку та його співвідношення із суміжними правами / О.Б. Боднар // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 89. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/FP_index.htm_2011_1_18.pdf.

¹⁰ Мельник Я.Я. Підстави виникнення права на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві / Я.Я. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – № 1. – С. 132; Мельник Я.Я. Право на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві / Я.Я. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 6. – С. 102.

Адже вона ґрунтується на визнанні *пріоритету сім'ї в житті демократичного суспільства*, її ролі у гуманістичному вихованні *підростаючого покоління*. Державна сімейна політика має стати складовою всієї соціальної політики України ...»¹¹.

Одночасно варто відзначити, що на національному рівні спеціальним законом визначено певні пріоритети національної безпеки України, які *повинні* бути витримані й дотримані. Зокрема, відповідно до ст. 6 Закону України «Про основи національної безпеки України» (далі – Закон України від 19.06.2003 № 964-IV), *пріоритети національних інтересів України* якраз полягають у *непорушенні з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції й законів України, прав і свобод людини та громадянина, в тому числі ... недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції та виконанням законів України; можливістю виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин і релігійних громад; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої й підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва тощо*¹².

Отже, питання здійснення сімейної політики тісно пов'язано й залежить від тих цінностей і тієї стратегії, які становлять ключові та фундаментальні аспекти існування самої держави, її надважливих осередків, що пронизані цінностями моралі, звичаїв, традицій і, по суті, встановлюють межі для «трансформації» тих чи інших положень, які не є прийнятними для вітчизняного суспільства через націлення, наприклад, на активізацію «*моральної й духовної деградації, дезорієнтації*».

Тому варто бути солідарними з тими дослідниками, які вважають, що в управлінні суспільними процесами держава завжди є основним актором, здійснюючи управління справами соціуму, а різноманіття тих чи інших форм управління в державі залежать від того, наскільки є зрозумілим політичний процес і як він співвідноситься з управлінськими практиками держави¹³.

Доволі справедливо та прагматично відстоює свою позицію професор Л.М. Усаченко, думка якої зводиться до того, що в системі професійно-управлінської культури завжди потрібно виділяти рівні взаємодії органів державної влади (далі – ОДВ) з громадянським суспільством як мірило готовності/неготовності державної влади до ведення відкритого, постійного, неупередженого, конструктивного, чесного, взаємовигідного діалогу з громадськими організаціями, а отже, з громадянським суспільством¹⁴.

Тому особливо показовою й доцільною така потреба постає у світлі якраз діалогу між ОДВ і громадянським суспільством у контексті визначення сімейної політики. Водночас професор Л.М. Усаченко вказує на необхідність насамперед задатися питанням про «готовність/неготовність державної влади до діалогу з громадськими організаціями та громадянським суспільством...»¹⁵. Як видається, в такому сенсі цей аспект має важливе значення і для наближення інституту сім'ї до європейських стандартів. На нашу думку, цей аспект є також вельми актуальним, адже питання торкається не лише готовності громадськості до викликів сьогодення, а й готовності державних механізмів забезпечити вирішення питання реалізації сімейної політики. Адже є очевидним те, що питання управління органів державної влади щодо здійснення сімейної політики тісно пов'язане з (а) культурою; (б) громадським суспільством як інституцією, (в) громадськими організаціями та, відповідно, з (г) політикою й механізмом управління; тощо.

Доволі схожою видається й концепція щодо місця громадянського суспільства у сфері врегулювання особистих немайнових прав академіка Н.С. Кузнецової, яка вважає, що саме такі інститути громадянського суспільства, як *сім'я* (курсив наш – М. М., Я. М., О. У., Я. М. (молодш.)), церква, школа, інші утворення, різ-

¹¹ Про Концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17.09.1999 № 1063-XIV / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.

¹² Про основи національної безпеки України : Закон України 19.06.2003 № 964-IV / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

¹³ Купряшин Г.Л. Теория и механизмы современного государственного управления : [учебное пособие] / Г.Л. Купряшин, А.И. Соловьев. – М. : Издательство Московского университета, 2013. – С. 165.

¹⁴ Усаченко Л. М. Теоретико-методологічні засади розвитку взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л.М. Усаченко. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. – С. 10.

¹⁵ Усаченко Л. М. Теоретико-методологічні засади розвитку взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л.М. Усаченко. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. – С. 10.

ного роду добровільні організації та союзи, мають засоби впливу на окремого індивіда для дотримання ним загальноприйнятих моральних норм. Водночас учена в якості додаткового аргументу віднаходить за необхідне посилення відповідальності держави перед членами суспільства¹⁶. З огляду на необхідність держави нести відповідальність перед членами громадського суспільства неможливо не помітити той факт, що за таких обставин фактично йдеться насамперед про обов'язок держави забезпечувати належну правову політику щодо управління інститутом сім'ї. За таких обставин ми солідарні з тією позицією, що «державотворення неможливе не інакше як із установленого та забезпеченого державою належного рівня правової культури, яка б формувалась в інституті сім'ї»¹⁷.

Наявність політичної складової надає підстави замислитись про обсяги, наслідки та, власне, режими управління і впливу держави на приватноправову сферу інституту сім'ї. Адже такий «контроль» має важливе значення бодай у силу того, що потрібно управляти й ураховувати національну складову, віросповідання тощо, і все це заради того, аби забезпечити максимально повне, точне дотримання прав людини у світлі європейських стандартів охорони та захисту таких. Тільки за таких, консолідуючих, узагальнених і подекуди таких, що «передають повноваження» звичаям, а не на законі, умов можливо забезпечити повноту й саморегуляцію, з одного боку, прав і свобод.

З іншого боку, важливо мати на увазі ту обставину, що доктрина сімейного права характеризується специфічним, відмінним від цивільного права методом урегулювання правовідносин, де такий полягає в імперативно-диспозитивній складовій. Зокрема, сутність імперативного якраз методу зводиться до того, що такий базується (засновується) на відносинах субординації. Для нього є характерним переважання обов'язків, обмеження ініціативи суб'єктів правовідносин щодо положень юридичних принципів, а серед юридичних фактів, що зумовлюють виникнення правовідносин, переважають акти одностороннього волевиявлення¹⁸.

Отже, елемент державного примусу і втручання – не виключений. Більше того, він об'єктивно необхідний, а відтак необхідним залишається і сфера регулювання та здійснення політики держави щодо впливу на інститут сім'ї. У який спосіб і які межі втручання? Безумовно, у спосіб забезпечення дотримання основоположних прав, свобод та інтересів конкретних суб'єктів права (насамперед незахищених верств населення) й одночасно громадянського суспільства, адже вслід за ним постають інтереси держави. Водночас на методологічному рівні галузі сімейного права неможливо не помітити ту обставину, що, по суті, метод сімейного права в контексті дії його імперативної складової збігається з принципами управлінської сфери. Зокрема, якщо за своєю сутністю метод сімейного права передусім виступає як «сукупність засобів, прийомів, способів, за допомогою яких здійснюється юридичний вплив на вольову поведінку учасників сімейних правовідносин»¹⁹, у тому числі в контексті інституту шлюбу, то управлінська сфера впливу зводиться якраз до «оптимального правового регулювання тих відносин, які стосуються прийняття рішень у сфері державного управління; постійного підвищення наукового рівня правотворчості й правозастосування; динамічного розвитку та вдосконалення організації управління в усіх сферах життя суспільства; неухильного дотримання зонності, дотримання правопорядку...»²⁰.

Звісно, в поєднанні двох методологічних моделей (концепцій) різних за сутністю галузевих гуманітарних дисциплін – юриспруденції (цивільного, сімейного, адміністративного права) та сфери державного управління – ми можемо вказати на взаємопов'язаність регуляції. Але спільність для цього якраз і визначається межами впливу та взаємозв'язку, а тому питання для їх розкриття становить виняткову цінність.

¹⁶ Кузнецова Н.С. Гражданское общество и личные неимущественные права / Н.С. Кузнецова // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения : сб. статей и иных материалов / под. ред. Р.А. Стефанчука. – К. : Юринком Интер, 2010. – С. 43, 49.

¹⁷ Усаченко О. Інститут сім'ї як основа правової культури процесу державотворення в Україні: сімейно-правовий аспект / О. Усаченко // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 року) : у 3 т. / редкол.: д. ю. н. І.С. Гриценко (голова), к. ю. н. І.С. Сахарук (відпов. ред.) та ін. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2016. – Т. 2. – 2016. – С. 86–87.

¹⁸ Загальна теорія держави і права / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина. – Х., 2002. – С. 409; Сімейне право України : [підручник] / [Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юринком Интер, 2011. – С. 22.

¹⁹ Сімейне право України : [підручник] / [Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юринком Интер, 2011. – С. 22.

²⁰ Тонков Е.Е. Модернизация юридических форм государственной деятельности : [монография] / Е.Е. Тонков. – М. : Юрлитинформ, 2011. – С. 160.

Так, у доктринальному сенсі М.О. Стефанчук із цивілістичного погляду відмічає, що під «межами здійснення права» варто вважати передбачені акти законодавства, якими уповноважена особа може набути ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав, а до «обмеження здійснення суб'єктивних цивільних прав» потрібно зарахувати поведінку як іншої особи, так і дії відповідних органів, що наділені владними повноваженнями, які направлені на унеможливлення здійснення особами своїх суб'єктивних прав повною мірою, і в такому значенні застосовувати їх у законодавстві²¹. Також учений додає, що «межі здійснення права» є об'єктивними та відображають позитивний аспект у здійсненні суб'єктом свого права, тобто ними встановлюються можливі (дозволені чи незаборонені) варіанти поведінки суб'єкта. Суб'єктивні чинники залежать від заснованої на законі волі суб'єктів чи судових органів. Суб'єктивні умови визначають «обмеження права» та «обмеження в здійсненні права». «Обмеження» виражають негативний аспект, а саме: звужують чи виключають окремі можливості для здійснення суб'єктом свого права²². А тому, виходячи із цього, ми можемо говорити про те, що якраз межі та обмеження є обов'язковими тоді, коли вони прямо закріплені в законі як для суверена (держави), так і для всіх без винятку інших правосуб'єктних учасників відносин. Такі положення дають підстави вважати, що визначення сімейної політики як здійснення функції держави щодо євроінтеграції може супроводжуватись категоріями обмеження й межами в силу введення тих нововведень у цей інститут, які можуть його нівелювати в контексті основного осередку суспільства – держави.

Варто мати на увазі ті ознаки, якими характеризується суб'єктивне право. На думку О.С. Бондарєва, ці ознаки полягають у такому: (а) суб'єктивне право є насамперед владою суб'єкта права, яка виражається в можливості за власною волею здійснювати ті інтереси, які лежать в основі права; (б) воно є владою здійснювати свій інтерес, у силу чого суб'єкт усвідомлює можливість певного блага задовольнити його потреби й заради цього намагається задовольнити такі інтереси саме таким шляхом; (в) можливість забезпечити такі інтереси нормами об'єктивного права; (г) властивість такого права бути обмеженим чіткими межами, фіксуючи законні межі (курсив наш – М. М., Я. М., О. У., Я. М. (молодш.))²³. Отже, суб'єктивне право може бути обмежене в силу суспільної необхідності, але виключно для блага більшості суб'єктів, їхніх цінностей і за умови наявності загроз до втрати таких. Наприклад, у контексті основоположних меж щодо держави такі закріплюються з огляду на засадничі норми Конституції України, відповідно до яких «людина, її ... здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю...» (курсив тут і далі наш – М. М., Я. М., О. У., Я. М. (молодш.)), а «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави...» (ст. 3 Конституції України); водночас «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, ...»²⁴. Отже, із цих положень Основного Закону відстежується взаємозв'язок не тільки меж та обмежень, а й низки обов'язків одних людей як суб'єктів права перед іншими, і, що головне, обов'язку держави перед такими щодо забезпечення охорони та захисту соціальних цінностей. Справедливо відмічає О.М. Костенко, що «люди, які мають розвинену соціальну культуру, мають здатність жити за законами соціальної природи, відокремлюючи, зокрема, добро від зла, справедливості від несправедливості, істину від не істини, красу від не краси за критерієм природності та протиприродності...»²⁴. Учений-академік також указує, що «український народ – це великий народ, який має самобутню історію і розвинену етнічну культуру, що вирізняє його у всьому світі...»²⁵.

Однак, досліджуючи питання сімейної політики в Україні та меж втручання держави в інститут сім'ї у світлі європейських стандартів, звісно, потрібно провести й аналіз чинних нормативно-правових регуляторів, що закріплюють та ініціюють вектор їх регулювання, визначають напрям розвитку сімейної політики. Наприклад, відомо, що, відповідно до Концепції державної сімейної політики, закріплюється положення про світове визнання того, що «сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором формування демографічного потенціалу...»²⁶. Разом із тим ст. 32 Конституції України визначено, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне

²¹ Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / М.О. Стефанчук ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2006. – С. 10.

²² Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / М.О. Стефанчук ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2006. – С. 10.

²³ Бондарев А.С. Правовая культура – фактор жизни права : [монографія] / А.С. Бондарев. – М. : Юрлитинформ, 2012. – С. 60–61.

²⁴ Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу : [монографія] / О.М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – С. 117.

²⁵ Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу : [монографія] / О.М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – С. 116.

²⁶ Про Концепцію державної сімейної політики від 17.09.1999 № 1063-XIV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.

життя, крім випадків, передбачених Конституцією України» у будь який спосіб. Так закріплюється основоположний принцип сімейного права щодо недопустимості державного чи будь-якого іншого втручання в сімейне життя, який є характерним саме для сімейного права як галузі, власне, для конкретного врегулювання саме сімейних відносин. А тому роль публічно-правового впливу за умови відсутності порушення публічного порядку нівелюється сама по собі, адже домінуванням якраз і є сфера приватноправових відносин, що спонукає державу до забезпечення прав, свобод та інтересів її громадян у цьому контексті як усередині сім'ї, так і зовні.

Водночас, незважаючи на те що сім'я як основний осередок суспільства (ст. 3 Сімейного кодексу (далі – СК) України) є приватноправовим інститутом, із наведених положень прямо відстежується задіяння політико-правових функцій держави щодо формування інституту сім'ї, а відтак роль державного управління та впливу її політики на цей інститут важко применшити. На це вказує й низка статей, які закріплені в СК України, а саме: ст. 5 – «держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї». Утім важливим акцентом на втілення державою докорінних змін у сімейно-правову політику є той факт, що сьогодні розвиток вітчизняного законодавства перебуває в трансформаційному стані в силу євроінтеграційних процесів.

Зокрема, урядом акцентується увага на потребі вироблення законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав; розроблення та впровадження стандартів соціальної роботи (для шкільних психологів, соціальних педагогів) із підлітками й молоддю, що належать до мігрантів, біженців, етнічних меншин, внутрішньо переміщених осіб, ЛГБТ та надання їм соціальних і психологічних послуг із питань соціальної адаптації (пп. 6 ч. 106, п. п. 7, 9 ст. 107 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» від 23.11.2015 № 1393-р. (далі – Розпорядження від 23.11.2015 № 1393-р.)²⁷. На цьому тлі, як видається, пропонується одночасно вироблення відповідних норм щодо неприпустимості дискримінації, позитивність концепції якої не викликає сумніву загалом, проте є деякі міркування з виробленням необхідних застережень, адже такі визначаються певними межами можливості втручання держави під час здійснення сімейної політики. Також інститут дискримінації має «межі», а відтак не може бути безконтрольно вихолощений одним напрямом захисту й охорони прав, свобод та інтересів, а тому зобов'язаний державою бути підданий належному контролю й дослідженню на належному рівні.

По-перше, насамперед предметно наявна дихотомічна дія щонайменше тих основних законів, які в комплексі надають дещо інший вектор для розуміння питання «толерантності», «нетерпимості» тощо. Адже такі категорії не можуть окремо розглядатися бодай у силу того, що врегульовують подібні за змістом правовідносини, але різних суб'єктів права, і все це із залученням до правовідносин дитини, інституту сім'ї тощо. Зокрема, це стосується насамперед положень Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI (далі – Закон від 06.09.2012 № 5207-VI)²⁸, який входить у дисонанс із Законом України «Про охорону дитинства» (далі – Закон від 26.04.2001 № 2402-III)²⁹. Закон від 06.09.2012 № 5207-VI націлений насамперед на «організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянин», де ключові категорії подаються в оцінній формі, що дає змогу в силу каучуковості норми вдаватися до маніпуляцій і зловживань правом. Наприклад, ідеться про такі поняття, як «пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою ... за їх певними ознаками поведуться менш прихильно, ніж з іншою особою...», «утиск – небажана для особи ... поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи» (п. п. 6, 7 ст. 1) тощо. Власне, це означає, що потрібно суттєво доопрацювати ці правові положення, визначивши чіткіше межі та обмеження в питаннях дискримінації, тобто в питаннях «певних ознак».

Звідси варто поставити питання: якої конкретно особи (осіб) може стосуватися утиск, у якій формі та якого статусу, який їх зв'язок чи обмеження з інститутом сім'ї?; чи може людська гідність і повинна оцінюва-

²⁷ Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-p>.

²⁸ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

²⁹ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

тись «менш» чи «більш прихильно», чи це стосується інтересів дитини та в яких межах?; які критерії визначення «такої прихильності»?; тощо. У цьому випадку, на нашу думку, має місце юридично-некоректне формулювання законодавця, адже такі питання оцінювання «дискримінації» охоплюють учасників із різними поглядами, а тому дискримінація належить обом (чи декільком) сторонам (у міжнародному приватному праві такий дисонанс називається «колізія колізій» або «зворотне відсилання» (за юридичною конструкцією по суті), тобто свого роду правовим колапсом, парадоксом). Отже, йдеться про можливість маніпуляцій і, по суті, створення конфлікту на ґрунті різних соціальних інтересів, який і породжує щонайменше протистояння, обурення, несприйняття, а відтак виникає питання про суперечність тим нормам-принципам, якими, відповідно до Закону від 19.06.2003 № 964-IV, закріплюється відповідна межа в здійсненні (проведенні) у тому числі сімейної політики (ст. 7). Адже якраз основними пріоритетами є «розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення...» (ст. 6).

Водночас Закон від 26.04.2001 № 2402-III визначає охорону дитинства в Україні як *стратегічний загальнонаціональний пріоритет* і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток і виховання *в сімейному оточенні* встановлює *основні засади державної політики* в цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні *найкращих інтересів дитини*³⁰. А положення Закону України «Про захист суспільної моралі»³¹ якраз і нівелює ті аспекти «дискримінації», відповідно до нього визначено низку тих положень, що є неприйнятними на тлі розширення прав ЛГБТ спільноти в ключі «навчання», «просвітництва», «реабілітації», «трансформації інституту сім'ї» тощо. Адже положеннями цього Закону визначається, що «видовищний захід сексуального характеру – *публічний показ у будь-якій формі продукції сексуального характеру і (або) сценічні дії*, метою яких є втілення сексуальних дій...». До речі, Закон містить і чіткі визначення термінології: «продукція еротичного характеру», «продукція сексуального характеру», «спеціалізований засіб масової інформації». Звідси все це – під забороною.

Разом із тим, не піддаючи сумніву потребу реалізації правових механізмів недопущення тих чи інших форм дискримінації певних верств населення, як і маніпулювання громадським суспільством одночасно, на нашу думку, не потрібно позитивно ставитись до думки тих дослідників, які вважають, що Цим законопроектом можливо врегулювати і права дітей, що проживатимуть у таких сім'ях³². Варто відмежовувати права дитини від прав соціальної спільноти ЛГБТ, адже *інтерес дитини не повинен стосуватися «зони мовчання» тих осіб, які реалізують право на особисте статеве життя і його прояви*, оскільки тут закладаються значні ризики щодо *прояву моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої й підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва* (див. ст. 7 Закону від 19.06.2003 № 964-iv) тощо.

Відтак критичність позиції, як нам видається, постає в тому, що насправді йдеться про «соціальне партнерство», а не про «інститут «сім'ї» (власне, де виникають цивілістичні зобов'язання, але аж ніяк не сімейні), тому варто вказати на *неприпустимість виховування дітей у таких партнерствах*. Хоча біологічні батьки чи батьки (один із таких), які усиновили дитину в традиційній сім'ї, або до зміни статі, можуть виконувати батьківські обов'язки, але з деякими обмеженнями: неможливістю проживати в одній сім'ї, але право на виховання та піклування дитини зберігатимуть.

Доволі незрозумілою є позиція деяких дослідників-теоретиків права, зокрема позиція Д.О. Вовка (висловлена очевидно в контексті есе), що чи не основним аргументом для відстоювання офіційного статусу

³⁰ Для довідки: М.Б. Мельник вважає, що «формування сімейного законодавства доволі багатогранно відбиває низку нормативних положень, норми яких у своїй структурі закріплюють формулювання категорії «інтерес», поєднуючи її з таким специфічним суб'єктом сімейних правовідносин, як «дитина», від загальних засад регулювання сімейних відносин (ст. 7 СК України) і до закріплення суто технічних і практичних інститутів, що передбачають можливість зміни сімейно-правового статусу, утримання, здійснення немайнових прав, виконання аліментних зобов'язань тощо. Наприклад, «регулювання сімейних відносин має здійснюватись з максимально можливим урахуванням інтересів дитини» (ч. 8 ст. 7 СК України); «при вирішенні спору суд за заявою заінтересованої сторони» (ч. 1 ст. 11 СК України); «при вирішенні справи про визнання шлюбу недійсним, суд бере до уваги наскільки цим шлюбом порушені ... інтереси особи» (ч. 2 ст. 41 СК України) тощо. Див.: Мельник М.Б. Правова природа та сутність майнових інтересів дитини при припиненні права на аліменти у зв'язку із набуттям у власність нерухомого майна / М.Б. Мельник // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – № 15. – Том. 2. – С. 44.

³¹ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.

³² Войтенко Т.В. Легалізація одностатевих партнерств в Україні / Т.В. Войтенко // Medzinárodná vedecká konferencia "Európska tradícia v medzinárodnom práve: uplatňovanie ľudských práv" Bratislava, Slovenská republika 6-7 máj 2016 r. – С. 110.

союзу ЛГБТ-людей їхня потреба пояснюється тим, аби вирішити низку їхніх побутових проблем (спадкування після смерті одного з партнерів, можливість бути присутнім у лікарні в разі тяжкої хвороби, право бути законним представником тощо). Проте надалі дослідник доходить думки в тому, що держава не може втручатися у сферу цих відносин³³. Безумовно, *офіційний статус повинен бути ідентифікований державою*, а ось сумнівним убачається те, що такий статус потрібен для захисту майнових, спадкових тощо прав (власне акцент робиться на майнові права й деякі немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи). Тому тут, на нашу думку, варто предметно вказати, що для реалізації таких прав якраз цей статус абсолютно не потрібен. Адже сьогодні цивільне законодавство закріплює чималу палітру й каталог механізмів, інститутів, норм тощо (представництво, спадщина, дарування, довічне утримання тощо), договірних, позадоговірних тощо, які дають будь-якій особі змогу повноцінно реалізувати те чи інше цивілістичне право, як і певну частину сімейних правовідносин, відповідно. Власне, скористатись такими без жодних обмежень можна, до того ж ЦК України не встановлює жодних заборон, але закріплює принцип: все, що не заборонено, дозволено (це принцип саме приватного права). Відтак законодавча корекція потребує часткового, доволі незначного втручання в царину як цивільно-правових регуляторів, так і сімейно-правових, однак аж ніяк не широкомасштабної (повноцінної) інтеграції ЛГБТ в інститут сім'ї. Адже їхня проблема, як видається, не може виходити за межі їхніх інтересів, інтересів не сім'ї, а природно-етичних, моральних, культурних потреб за сутністю та визначенням у своїй інтерпретації без претендування на поєднання із традиційним інститутом сім'ї. Утім, звісно, питання сексуальної орієнтації якраз може бути оманливим, адже, дійсно, тут держава та норма позитивного права, по суті, безсилі, і такий стан через високу ступінь дії принципів приватності (приватного права) є домінуючим, однак публічність повинна бути обмежена.

Варто взяти до уваги, що Марком Регнерусом (США) було проведено надзвичайно унікальне дослідження, у якому брали участь 3 000 дорослих респондентів, чії батьки перебували в одностатевих сексуальних відносинах. У результаті цього було доведено певні цікаві факти, а саме: на цьому тлі (виховування дітей у нетрадиційних сім'ях – Я. М.) відстежується доволі високий рівень серед таких дітей венеричних інфікувань; нездатність зберігати сімейну вірність; наявні вкрай негативні психологічні проблеми (до 24% дорослих дітей із одностатевих «сімей» нещодавно планували самогубство. Для порівняння, рівень таких настроїв серед тих, які виростили в нормальних гетеросексуальних сім'ях, становить лише 5%. Виховані гомосексуальним батьком люди значно частіше, ніж вихідці із гетеросексуальних сімей, звертаються до психотерапевтів – 19% проти 8%, тощо); поширеною є соціально-економічна безпорадність (28% вихідців із сімей, де мама була лесбіянкою, є безробітними, серед вихідців із нормальних сімей цей рівень становить лише 8% тощо); спостерігається розлад сексуальної самоідентифікації (вважається, якщо тато або мама мали гомосексуальні зв'язки, то всього лише 60–70% їхніх дітей називають себе повністю гетеросексуальними; у свою чергу, більше 90% людей, які росли в традиційній сім'ї, ідентифікують себе як повністю гетеросексуальні)³⁴.

Позиція Т.В. Войтенко, незважаючи на попередньо викладену думку цієї дослідниці, знаходить позитивний відгук про те, що потрібно внести зміни до ст. 104 СК України в аспекті того, що «шлюб припиняється внаслідок ... зміни ним статі»³⁵, проте в пізніших дослідженнях учена-практик займає іншу позицію, яка ґрунтується на розділенні позиції Естонського центру з прав людини³⁶. Уважаємо, що такі обґрунтування не є належними, тому що в цій публікації часто використовується явна підміна понять, не дається повна інформація про «дослідження, які були проведені»³⁷. Проте інша інформація на користь безпечності плану-

³³ Вовк Д. Почему Страсбургский суд будучи прав в деле "Oliari and others V. Italy", тем не менее, ошибся / Д. Вовк // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри : збірка наукових статей та есе / упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016. – С. 142.

³⁴ Regnerus M. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study: Social Science Research, Volume 41, Issue 4, July 2012, Pages 752–770; Кем виростат діти ЛГБТ родителів // Портал «Православная жизнь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://pravlife.org/content/kem-vyrastut-deti-lgbt-roditeley>.

³⁵ Войтенко Т.В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу / Т.В. Войтенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Випуск 2. – С. 24.

³⁶ Закон о совместном проживании: вопросы и ответы. Эстонский центр по правам человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://humanrights.ee/ru/vordne-kohtlemine/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii-vopros/>; Войтенко Т.В. Легалізація одностатевих партнерств в Україні / Т.В. Войтенко // Medzinárodná vedecká konferencia "Európska tradícia v medzinárodnom práve: uplatňovanie ľudských práv" Bratislava, Slovenská republika 6–7 máj 2016 r. – С. 110.

³⁷ Для довідки: зокрема цитуємо: «...Выступает ли Закон о совместном проживании в интересах детей? Да. В интересах детей – расти по возможности в прочной и стабильной семье. Это предполагает, что родители, воспитывающие ребенка, могут заключить брак или зарегистрировать совместное проживание независимо от пола. Например, подтверждается техническим отчетом Американской педиатрической академии...». Див.: Закон о совместном проживании: вопросы и ответы. Эстонский центр по правам человека [Електронний ресурс]. — URL: <http://humanrights.ee/ru/vordne-kohtlemine/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii-vopros/>. І це при тому, що посилання на таке дослідження та на прикладі якої країни були такі проведені – не йдеться, тобто, не зазначається.

вання розвитку інституту ЛГБТ-сімей визначає, як на видається, однозначно кричущі факти, які полягають у зростаючих показниках реалізації державою «одностатевих шлюбів (партнерств)», що є, на нашу думку, вкрай негативним. Адже йдеться про певне проведені «цитовання російською мовою – Я. М.) исследование, посвященное правам ребенка³⁸, что говорит о том, что уже сейчас менее чем половина детей в Эстонии проживает в т. н. традиционных семьях (курсив у цитуванні тут і далі із цього джерела власний – Я. М.). Именно поэтому в интересах правовой защиты детей (?! – Я. М.) будет возможность обеспечить равное признание и защиту для всех форм семейных отношений», що сприймається та подається за норму, і це при тому, що «закон» толерантності вже повинен, як видається, спрацьовувати з точністю до навпаки – в інтересах традиційних сімей, адже таких – меншість. Отже, враховуючи подану статистику, можемо констатувати, що показник дітей, які виховуються в нетрадиційних сім'ях чи коли один із членів їхньої сім'ї належить до ЛГБТ спільноти, перевищує 50%³⁹. Відтак варто замислитися над питанням: яка ж роль цієї держави в збереженні її самобутності, національності, ідентичності, культури, власне сімейної політики? Відповідь, на жаль, є риторичною, незважаючи на потребу врегулювати певні права ЛГБТ спільноти.

Як наслідок, такі обставини зумовлюють визнання позиції, що викривляються правові уявлення про «інтереси дитини», які абсолютно не мають нічого спільного зі статевим життям і вибором, зробленими дорослими «партнерами». Адже статистика вказує на зростання не захисту інтересів дитини (адже такої не наводиться в принципі), а демонструється підвищення ЛГБТ середовища посеред інституту сім'ї, що вказує на очевидне його послаблення, внаслідок чого унеможлиблюється відтворення роду як основна функція інституту сім'ї, забезпечення незаангажованого духовного та морального виховання тощо. А тому питання «виховання» і права на «виховання», очевидно, спрацьовують на духовну, культурну деморалізацію та деградацію, оскільки не стосуються забезпечення (надання свободи й простору, створення умов тощо) стосовно морального, духовного, фізичного, культурного розвитку будь-якої дитини (до 18 років), чим і суперечать основоположним принципам Конституції України та СК України, основам національної доктрини безпеки України.

Відтак, на наше переконання, в цьому випадку повинен спрацьовувати такий метод регулювання сімейних правовідносин, як заборона, адже він зосереджується на широкому публічно-правовому аспекті й загальному характері порівняно зі способом «дозволу»⁴⁰, що панує всередині «сім'ї», «соціального партнерства» тощо, але аж ніяк не в громадянському суспільстві, державі.

Сам же феномен імперативу «заборони» впливає із загальноприйнятих норм, що визначені в Конституції України, Декларації про права дитини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права тощо. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) якраз акцентує увагу на питаннях обмеження у своєму рішенні (§ 53, 41 Постанови ЄСПЛ у справі «Карнер проти Австрії» («Karner v. Austria») від 24.07.2003), «мета захисту сім'ї в традиційному сенсі може досягатися використанням досить абстрактного й широкого кола конкретних заходів, проте в тих випадках, коли надана державі свобода для розсуду обмежена; для цілей статті 14 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод відмінність у зверненні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного та розумного виправдання, тобто якщо вона не переслідує законну мету або якщо немає реалізованої розумної пропорційності між використовуваними засобами і переслідуваною метою»⁴¹. І тому «Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод є єдиним цілим у тому стосунку, що необхідно тлумачити її статті у взаємозв'язку з іншими статтями, і стаття 12 зазначеної Конвенції не зобов'язує держави-учасники визнавати й дозволяти «шлюб» гомосексуальних пар, стаття 14 в поєднанні зі статтею 8 мають загальний характер і не повинні тлумачитися як наві'язування такого зобов'язання» (§ 101 Постанови ЄСПЛ у

³⁸ Committee of experts on family law: A Report for the attention of the Committee of Experts on Family Law by Nigel Lowe Professor of Law and Director of the Centre for International Family Law Studies Cardiff Law School, Cardiff University, United Kingdom: Strasbourg, 21 September 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://www.coe.int/t/dghl/standard-setting/family/Documents%20for%20Hearing%2017%20D/CJ-FA%20_2008_%205%20E%2025.09.09.pdf; Закон о совместном проживании: вопросы и ответы. Эстонский центр по правам человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://humanrights.ee/ru/vordne-kohtlemine/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii/zakon-o-sovmestnom-prozhivanii-vopros/>.

³⁹ Для довідки: дана інформація міститься в попередньо цитованому джерелі.

⁴⁰ Сімейне право України : [підручник] / [Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.] ; за раг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 23.

⁴¹ Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Карнер проти Австрії» (Karner v. Austria) від 24.07.2003 № 40016/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjNrezXy8jNAhXL2xоKHdvZDH4QFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-61263%26filename%3D001-61263.pdf%26TID%3Dequodovftbo&usq=AFQjCNHqITFVR2LLV3htEb8-S74KApPqVQ>; О праве на критическую оценку гомосексуализма и о законных ограничениях навязывания гомосексуализма : доклад от 18.06.2011 / Представительство Русской Православной Церкви в Страсбурге [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <https://stopgender.files.wordpress.com/2011/06/cerkov-protiv-gomosex.pdf>.

справі «Шальк і Копф проти Австрії» ("Schalk et Kopf c. Autriche") від 24.06.2010р.)⁴². Коли інститут громадянського суспільства не був використаний належною мірою, немає явних фактів проти України щодо порушення прав ЛГБТ, в тому числі й прав дітей у таких сім'ях, можливо вести мову про нав'язування державою в політичний спосіб тих цінностей, які характеризуються явним обмеженням не тільки з позиції основоположних «безпечкових законів», Основного Закону, а також межами (не можливістю) держави втручатися в приватноправові відносини традиційного інституту сім'ї в публічно-правовий спосіб. Більше того, такі заборони сформовані та постають уже не у світлі права, а як обов'язок, власне, зобов'язання чинити або утриматися в певний спосіб від тої чи іншої поведінки. Адже в цьому випадку держава повинна провадити очевидно політику, кардинально протилежну позиції – виправляти ситуацію або сприяти не поглиблення конфлікту. З одного боку, буде відбуватися баланс впливу права таких ЛГБТ осіб на формування інституту соціального партнерства (виключно співмешкання), їх соціалізація, надання психологічної допомоги в адаптації та соціалізації; з іншого – вирішення питання щодо догляду та виховання дитини, тобто врегулювання питання про поміщення дитини в інший соціальний осередок – прийомну сім'ю, встановлення патронату над дитиною, виховання в будинку сімейного типу тощо. Це сприятиме принаймні не позбавленню дитини права на її здоровий, усебічний спосіб життя, її розвиток, вибір сексуальної орієнтації, культури, формуванню в неї тих якостей, які потрібні та відповідають її моральним, духовним потребам (власне тим, які визначені СК України як пріоритетні, на що вказує ст. 1 СК України – «забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку»), тощо. І все це не в силу того, аби абсолютно не применшити права обох аналізованих суб'єктів, а у зв'язку з тим, щоб піддати їх належному (професійному) захисту й охороні, забезпечити біологічне, моральне, фізичне здоров'я всіх цих верств громадянського суспільства.

Адже варто звернути увагу на те, що в ст. 9 Декларації про права дитини визначено, що «Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини»⁴³. Одночасно вже ст. 5 СК України закріплює положення про те, що «держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини» (ч. 3), а також і те, що «держава бере під свою охорону кожну дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування» (ч. 4). Тому питання обмеження держави якраз і фіксується з наступного основоположного нормативу, визначеного спеціальною нормою, а саме: ст. 150 СК України, відповідно до якої «батьки зобов'язані піклуватися про *здоров'я дитини*, її фізичний, *духовний* та *моральний* розвиток». Ідеться одночасно якраз і про тих осіб, які їх замінюють.

Отже, такий основоположний документ надає можливість визначити пріоритет сімейної політики в цьому ключі. А це означає, що вектор реформ повинен змінити акценти якраз не стільки на «соціальне партнерство» (при чому не випускаючи з поля зору таке для відповідного регулювання цих правовідносин), а головним і першочерговим чином має бути націлений на захист і охорону прав дитини, інтересів сім'ї. Питання соціального партнерства мусить вирішуватись у наступну чергу, адже якраз у цьому випадку має бути враховано пріоритет права дитини, а не тих немайнових прав людини, які забезпечують її соціальне буття. Адже, по суті, порівняно із соціальним статусом дитини, статус ЛГБТ якраз і пояснює свою правову природу цими правами, і тому їх питання відсувається на інший план, оскільки лежить в іншій площині.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Отже, виходячи з вищевикладеного, ми доходимо висновку, що потрібно суттєво змінити законодавство з указівкою на те, чому необхідно надати спершу перевагу: практиці та законодавству Європейського Союзу з прав людини в урегулюванні сімейних правовідносин чи спершу забезпечити інтереси дитини, сім'ї на національному рівні, а вслід за цим і врегулювати права ЛГБТ на належному рівні, враховуючи заборону публічного нав'язування такої ідеології, поширення культу на широкі маси населення, учнівську та студентську молодь тощо. Це буде наближати нас до європейських стандартів у захисті прав людини та її основоположних свобод, чим сприятиме єдності судової практики й виконанню взятих державою Україна на себе міжнародних зобов'язань. Зрештою, сімейна політика держави повинна однозначно встановлювати конкретні межі щодо захисту прав дітей, виставляти бар'єри стосовно неможливості їх духовної та моральної деградації, недоступності впливу на них тих чинників, що вказують на реальні загрози їхньому психічному здоров'ю, соціальному благополуччю, інтересам держави.

⁴² Шальк и Копф против Австрии: Шальк и Копф против Австрии : Постановление от 24.06.2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99643#%22itemid%22:%22001-99643%22>; О праве на критическую оценку гомосексуализма и о законных ограничениях навязывания гомосексуализма : Доклад от 18.06.2011 / Представительство Русской Православной Церкви в Страсбурге [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <https://stop-gender.files.wordpress.com/2011/06/cerkov-protiv-gomosex.pdf>.

⁴³ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

Анотація

У статті розглядаються питання, які стосуються законодавчого врегулювання сімейної політики на тлі впровадження європейських стандартів. Аналізуються проблеми, що впливають із доктрини основ національної безпеки України в тих аспектах, які торкаються питань захисту й надання правового статусу представникам ЛГБТ товариства, виховання дітей, їхніх прав, свобод та інтересів.

Summary

The article deals with issues concerning legal regulation of family policy with the background of the implementation of European standards. The issues which are arising from the doctrine of National Security of Ukraine in those aspects that touch on matters of protection and providing legal status for LGBT members of society about the fate of the child's upbringing, their rights, freedoms and interests.

Використана література:

1. Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів : [науково-практичний посібник] / [О.В. Кіріяк, Л.А. Кондратева, О.Л. Паскар, Д.М. Шадура, В.М. Завальний, Я.Я. Мельник та ін.] ; за загальною редакцією д. ю. н. М.М. Ясинка. – К. : Алерта, 2015. – Ч. 1. – 2015. – 814 с.
2. Боднар О.Б. Поняття та зміст права людини на безпеку та його співвідношення із суміжними правами / О.Б. Боднар // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 88–93. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/FP_index.htm_2011_1_18.pdf.
3. Бондарев А.С. Правовая культура – фактор жизни права : [монография] / А.С. Бондарев. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 248 с.
4. Войтенко Т.В. Легалізація одностатевих партнерств в Україні / Т.В. Войтенко // Medzinárodná vedecká konferencia "Európska tradícia v medzinárodnom práve: uplatňovanie ľudských práv" Bratislava, Slovenská republika 6–7 máj 2016 r. – С. 108–111.
5. Войтенко Т.В. Зміна статті як підстава припинення шлюбу / Т.В. Войтенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Випуск 2. – С. 20–25.
6. Вовк Д. Почему Страсбургский суд будучи прав в деле "Oliari and others V. Italy", тем не менее, ошибся / Д. Вовк // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри : збірка наукових статей та есе / упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016. – С. 140–145.
7. Загальна теорія держави і права / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина. – Х., 2002. – 432 с.
8. Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу : [монографія] / О.М. Косиенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
9. Купряшин Г.Л. Теория и механизмы современного государственного управления : [учебное пособие] / Г.Л. Купряшин, А.И. Соловьев. – М. : Издательство Московского университета, 2013. – 642 с.
10. Пономарьов С.Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні : [посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування] / С.Ю. Пономарьов, І.Ю. Федорович. – К. : Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. – 74 с.
11. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 18.03.2004 № 1629-IV / Верховна Рада України // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
12. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
13. Про Концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17.09.1999 № 1063-XIV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.
14. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
15. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.
16. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
17. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
18. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII / Верховна Рада України // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
19. Усаченко Л.М. Теоретико-методологічні засади розвитку взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л.М. Усаченко. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. – 32 с.

20. Усаченко О. Інститут сім'ї як основа правової культури процесу державотворення в Україні: сімейно-правовий аспект / О. Усаченко // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 року) : у 3 т. / редкол.: д. ю. н. І.С. Гриценко (голова), к. ю. н. І.С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2016. – Т. 2. – С. 86–87.
21. Кем вирастут дети ЛГБТ родителей // Портал «Православная жизнь» [Електронний ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://pravlife.org/content/kem-vyrastut-deti-lgbt-roditeley>.
22. Кузнецова Н.С. Гражданское общество и личные неимущественные права / Н.С. Кузнецов // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения : сб. статей и иных материалов / под. ред. Р.А. Стефанчука. – К. : Юринком Интер, 2010. – С. 38–49.
23. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
24. Мельник Я.Я. Право на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві / Я.Я. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 6. – С. 97–107.
25. Мельник Я.Я. Підстави виникнення права на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві / Я.Я. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – № 1. – С. 128–133.
26. Мельник М.Б. Правова природа та сутність майнових інтересів дитини при припиненні права на аліменти у зв'язку із набуттям у власність нерухомого майна / М.Б. Мельник // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – № 15. – Том. 2. – С. 43–46.
27. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
28. Сімейне право України : [підручник] / [Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264 с.
29. Тонков Е.Е. Модернизация юридических форм государственной деятельности : [монография] / Е.Е. Тонков. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 256 с.
30. Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри : збірка наукових статей та есе / упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х. : Юрайт, 2016. – 176 с.
31. Regnerus M. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study: Social Science Research, Volume 41, Issue 4, July 2012, Pages 752-770. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X12000610>.
32. Рим: півмільйонна антигендерна маніфестація: Радіо Ватикану / Gość Niedzielny: 26 Червня 2016, неділя // CREDO: загальноукраїнський католицький суспільно-релігійний часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.credo-ua.org/2015/06/137017>.
33. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Карнер проти Австрії» (Karner v. Austria) від 24.07.2003 № 40016/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjNrezXy8jNAhXL2xoKHdvZDH4QFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-61263%26filename%3D001-61263.pdf%26TID%3Dequodvftbo&usq=AFQjCNHqjTFVR2LLv3htEb8-574KApPqVQ>.
34. Закон о совместном проживании: вопросы и ответы. Эстонский центр по правам человека [Електронний ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://humanrights.ee/ru/vordne-kohtlemine/zakon-o-sovmestnom-prozhivании/zakon-o-sovmestnom-prozhivании-vopros>.
35. Committee of experts on family law: A Report for the attention of the Committee of Experts on Family Law by Nigel Lowe Professor of Law and Director of the Centre for International Family Law Studies Cardiff Law School, Cardiff University, United Kingdom: Strasbourg, 21 September 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/Documents%20for%20Hearing%2017%20D/CJ-FA%20_2008_%205%20E%2025.09.09.pdf.
36. Шальк и Копф против Австрии : Постановление от 24.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99643#%7B%22itemid%22:%7B%22001-99643%22%7D%7D>].

Олена Усаченко,

*студентка III курсу факультету управління та адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом*

Ярослав Мельник (молодший),

*студент III курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»*

Ярослав Мельник,

*кандидат юридичних наук,
докторант Інституту законодавства Верховної Ради України*

Марія Мельник,

*аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України,
юрист 1 категорії кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
юрист 1 категорії Центру проблем імплементації
європейського та соціального права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*